

Dariusz Gabrel

ZBRODNIA WOŁYŃSKA – HISTORIA, PAMIĘĆ, PRAWO

Zbrodnia Wołyńska stanowiła jedną z najbardziej niehumanitarnych zbrodni popełnionych w XX w. w okresie II Wojny Światowej, a skierowanej wobec ludności cywilnej – wobec Polaków. Postrzeganie tragicznych zdarzeń i faktów na Wołyniu z punktu obowiązujących przepisów prawa w Polsce nie budzi aktualnie żadnych wątpliwości. Zbrodnia ta jest kwalifikowana jako zbrodnia ludobójstwa. Wielokrotnie podczas dyskursu społecznego w różnych wystąpieniach polemicznych w aspekcie faktu zbrodni narracyjnie przedstawiano te tragiczne wydarzenia w różny, niejednokrotnie odmienny sposób. Istnieją bowiem różnice w sposobie opisywania Zbrodni Wołyńskiej i jej oceniania z punktu widzenia historii przez historyków i oceny prawnej dokonywanej przez prawników. Dlatego też warto jest podjąć skromną próbę uporządkowania pojęć w tej kwestii.

1. Odmienności terminologiczne używane przez historyków i prawników w aspekcie Zbrodni Wołyńskiej

Historycy czerpią wiedzę z konkretnych źródeł archiwalno-historycznych. Postrzeganie i ocena wydarzeń Zbrodni Wołyńskiej przez historyków polskich i ukraińskich jest i bywa zróżnicowana. „Historycy ukraińscy poruszając ten temat mówią o Tragedii Wołynia, Konflikcie Polsko-Ukraińskim czy Wołyńskiej Tragedii, czy wzajemnej krwawej masakrze. Polscy historycy używają zgoła innych terminów takich jak – masakra... eksterminacja, ludobójstwo”¹. Historycy mó-

Dr DARIUSZ GABREL, prokurator, Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Warszawa, ul. Gen. A. Kosińskiego 3, 05-825 Grodzisk Mazowiecki, Polska, e-mail: adres.taty@gmail.com

¹ *Poland and Ukraine in the 1930s and 1940s. Documents from the Archives of the Secret Services*, ed. J. Bednarek, D. Boyko, W. Chudzik [et al.], Łódź–Warsaw–Kiev: Insty-

wiąc narracyjnie o wydarzeniach wołyńskich przekazują nam swoje nastawienie emocjonalne do opisywanych wydarzeń i swoją opinię historyczną opartą na zdobytej wiedzy historyczno-archiwalnej.

Prawnika niewątpliwie odmiennie, niż to przedstawiono wyżej, obowiązuje dyscyplina zawodowo-wewnętrzna, związana ze ścisłym i precyzyjnym stosowaniem określonych terminów. Prawnik opiera się na definicjach ustawowych przewidzianych dla danej kategorii czynów. Nie ma to nic wspólnego z jego stosunkiem osobistym czy emocjonalnym i tak, albo dany czyn nosi znamiona opisane w danym przepisie, albo nie. W sytuacji, gdy prawnik badając dane wydarzenie stwierdza, że spełnia ono wszystkie znamiona opisanego w danym akcie normatywnym czynu, który ustawa nazywa ludobójstwem, dalsze dyskusje w zasadzie są bezpodstawne. Można co najwyżej rozważać, czy prokurator zakwalifikował dany czyn poprawnie czy też wadliwie. Prawnik nie może uciekać od prawdy poprzez używanie łagodniejszych sformułowań określających dany czyn czy zdarzenie. Będąc urzędnikiem państwowym ma obowiązek skupiać się na faktach, a następnie nazywać je przy pomocy odpowiednich instrumentów prawnych określonych przepisami ustaw. Prokurator, podobnie jak historyk, bada dostępne źródła – dotyczące zbrodni, tj. dokumenty, złożone relacje bezpośrednie i pośrednie, etc. W pierwszej jednak kolejności, w prowadzonych śledztwach, opiera się na zeznaniach naocznych świadków, gromadzi dowody z tzw. osobowych źródeł dowodowych. Niejednokrotnie są to zeznania osób, które uzyskały w śledztwach Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu status osób pokrzywdzonych. Można mieć zastrzeżenia co do szczegółowości, kompletności zeznań składanych po tylu latach od tragicznych wydarzeń itd. Niewątpliwie jednak mają one jeden walor – składane są pod przysięgą przed niezależnym organem prokuratorskim. Świadek, pod groźbą odpowiedzialności prawnej składa relacje prokuratorowi – niejednokrotnie odmiennie niż wówczas, gdy odbiera notację historyk. Materiał gromadzony przez prokuratora jest kalką, kliszą obiektywnej prawdy, a przynajmniej taki być powinien.

tut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddział, 2012, s. 351.

Można mieć nieodparte wrażenie, że od historyka w dzisiejszych czasach oczekuje się analizy sytuacji oraz wyciągania wniosków. Nie jest on już kronikarzem. Oczekuje się też, aby w swojej ocenie opowiedział się po jednej ze stron i wskazał, kto jest ofiarą, a kto katem. To z kolei niesie ze sobą niebezpieczeństwo relatywizmu. Śledztwa prokuratorskie prowadzone w Instytucie Pamięci Narodowej, przez niektórych określane „śledztwami historycznymi”, dążą do ustalenia prawdy obiektywnej i są odwrotnością pokusy postawy relatywistycznej co do ustalania perspektywy oceny tych historycznych wydarzeń. Bez względu na to, jak gorący będzie dyskurs społeczno-polityczny, np. na kanwie filmu „Wołyń”, i jaka będzie wielka ilość „narracji historycznych”, prokurator będzie niezmiennie realizował obowiązki wynikające z obowiązującego prawa i złożonej przysięgi w interesie Państwa Polskiego – Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Polskie prawo kwalifikuje Zbrodnię Wołyńską jako ludobójstwo

W polskim prawie karnym regulacja karno-prawna dotycząca ludobójstwa znajduje się w art. 118 kodeksu karnego², w którym ustawodawca postanowił: „§ 1. Kto w celu wyniszczenia w całości albo w części grupy narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub grupy o określonym światopoglądzie, dopuszcza się zabójstwa albo powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu osoby należącej do takiej grupy podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności”. W § 2 wskazano, że kto w celu określonym § 1, stwarza dla osób należących do takiej grupy warunki życia grożące jej biologicznym wyniszczeniem, stosuje środki mające służyć do wstrzymania urodzeń w obrębie grupy lub przymusowo odbiera dzieci osobom do niej należącym podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności. Dalej, w § 3 tego samego artykułu ustawodawca statuuje: „Kto czyni

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny*, Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm. [dalej cyt.: k.k.].

przygotowania do przestępstwa określonego w § 1 lub 2, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3”.

Zacytowany wyżej artykuł polskiego kodeksu karnego jest odzwierciedleniem prawnym faktu ratyfikowania przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, zgodnie z ustawą z dnia 18 lipca 1950 r.³ Konwencja została uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 9 grudnia 1948 r. i weszła w życie w 1951 r. Jej stronami sygnatariuszami jest 147 państw⁴. Według tejże Konwencji, ludobójstwem jest „jakikolwiek z następujących czynów dokonany w zamiarze zniszczenia w całości lub w części grup narodowych, etnicznych, rasowych lub religijnych jako takich a) zabójstw członków grupy, b) spowodowanie poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia psychicznego członków grupy, c) rozmyślnego stworzenie dla członków grupy warunków życia obliczonych na spowodowanie ich całkowitego lub częściowego zniszczenia fizycznego, d) stosowania środków, które mają na celu wstrzymanie urodzin w obrębie grupy”⁵. Konwencja uznaje ludobójstwo, popełnione zarówno w czasie wojny, jak i pokoju stanowiące zbrodnię w obliczu prawa międzynarodowego. Karze podlega zarówno ludobójstwo, jak i zмова w celu jego popełnienia, bezpośrednie i publiczne podżeganie, usiłowanie i współudział. Oskarżeni mają być sądzeni przed sądami państwa, na którego terytorium czyn został popełniony, lub przez międzynarodowy trybunał karny powołany przez strony Konwencji.

³ Ustawa z dnia 18 lipca 1950 r. o przystąpieniu Rzeczypospolitej Polskiej do konwencji z dnia 9 grudnia 1948 r. o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa, Dz. U. Nr 36, poz. 325.

⁴ Dane zaczerpnięte ze strony Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=1507EE9200C58C5EC12563F6005FB3E5&action=openDocument> [dostęp: 5.11.2016].

⁵ M. Flemming, J. Wojciechowska, *Zbrodnie wojenne. Przestępstwa przeciwko pokojowi, państwu i obronności. Rozdział XVI, XVII, XVIII Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 1999, s. 283 n.

W myśl Konwencji z 1968 r. o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości⁶ (przyjętej z inicjatywy Polski), ludobójstwo zostało załączone do katalogu zbrodni, które nie ulegają przedawnieniu, nawet jeśli taki czyn nie stanowi naruszenia prawa wewnętrznego kraju, w którym został popełniony. Ludobójstwo zostało również włączone do projektu kodeksu zbrodni przeciwko pokojowi i bezpieczeństwu ludzkości, przyjętego w 1996 r. przez Komisję Prawa Międzynarodowego ONZ⁷.

3. Geneza – wpływ polskiej myśli prawnej na współczesne ustawodawstwo w sprawie zbrodni ludobójstwa

Polska myśl prawnicza miała niebagatelny wpływ na kształtowanie się nie tylko polskiego, ale i międzynarodowego prawa karnego w sprawie zbrodni ludobójstwa. Stanowiska i poglądy polskich myślicieli oraz pewne istotne konflikty międzynarodowe miały wpływ na kształt polskiego ustawodawstwa w sprawie ludobójstwa oraz pojęć, jakich aktualnie używa się do opisywania tego rodzaju zbrodni. Na marginesie należy wskazać, że kwestia ta nie tylko wynikała z postaw patriotycznych, czy braku akceptacji do uznania za w ogóle możliwe, że przedstawiciele narodów europejskich mogli dopuszczać się tak potwornych zbrodni – ale w istocie stanowiła obowiązek dążenia do prawdy obiektywnej i prawnego ustalenia oraz zdefiniowania zaistniałych tragicznych faktów. Aby zrozumieć różnice terminologiczne nieodzowne jest odwołanie się do historii myśli prawnej dotyczącej prawa narodów i prawa naturalnego.

Doktryna prawa narodów (*ius gentium*) odwołująca się w istocie do prawa naturalnego powstała już w średniowieczu. Do jej zapoczątkowania, a *de facto* powstania, przyczynili się Polacy: Paweł Włodkowic, Stanisław ze Skarbimierza czy Maciej z Lubieszyna na kanwie istniejącego zatargu i wojny z zakonem krzyżackim. Między innymi to wyżej

⁶ Konwencja o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych dnia 26 listopada 1968 r., Dz. U. z 1970 r. Nr 26, poz. 208 z późn. zm.

⁷ <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3934257> [dostęp: 4.11.2016].

wymienieni wybitni przedstawiciele polskiej myśli prawniczej byli twórcami doktryny prawa narodów, zaś badania mediewistyczne potwierdzają jedynie, że doktryna ta powstała 150 lat wcześniej niż wyrażona została przez filozofa, myśliciela i prawnika Hugo Grocjusza, powszechnie uważanego przez filozofów prawa za twórcę prawa narodów.

Prawo narodów wskazuje, że źródłem wszelkich norm prawnych jest natura człowieka odzwierciedlająca te zasady i normy postępowania, które są wrodzone wszystkim ludziom. W dużym uproszczeniu mogliśmy sprowadzić założenia tej doktryny do tezy: nie czynj innym czego nie chcesz, aby tobie czyniono oraz czynj innym to, co chciałbyś, aby inni tobie czynili. Urodzony w 1370 r. Paweł Włodkowiec potępiał militarystykę i ludobójstwo realizowane przez państwo krzyżackie i już wówczas na płaszczyźnie prawno-międzynarodowej wzywał do ścigania i karania takich zbrodni, kilka wieków później nazwanych zbrodnią ludobójstwa, a które znalazły swój wyraz w ustawodawstwie międzynarodowym dopiero w XX w., po doświadczeniach II Wojny Światowej i dzięki ogromnemu poświęceniu i pracy naukowej innego wielkiego Polaka prof. Rafała Lemkina.

Wynikające z *ius gentium* prawa człowieka to przede wszystkim prawo do życia i jego ochrony. Włodkowiec wyrażał przekonanie, że wszelkie prawo musi mieć u swoich podstaw uznanie życia za wartość fundamentalną, wymagającą poszanowania i ochrony. Odwoływał się do generalnych wskazówek prawa naturalnego, do Dekalogu i do obowiązującego chrześcijańskich prawa miłości⁸.

Druga kwestia dotyczy zasadniczego zwrotu w podejściu prawniczym i myśli prawniczej od aksjomatów pozytywistycznych XIX i XX w. Nastąpiło to po doświadczeniach najbardziej z haniebnymi i okrutnymi wojen – II Wojny Światowej, podczas której dokonano m.in. Zbrodni Wolińskiej. Chodzi o zwrot w kierunku uwzględnienia

⁸ Szerzej zob.: S. Wielgus, *Polska średniowieczna doktryna ius gentium*, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 1996; Tenże, *Teoria ius gentium w średniowiecznej Polsce. Geneza, historia, twórcy, oryginalność, główne problemy*, „Człowiek w Kulturze” 8 (1996), s. 23-58.

wplywu obowiazywania prawa naturalnego. To wlasnie podczas procesu w Norymberdze nastapil przełom dotyczacy kwalifikowania odpowiedzialności sprawców zbrodni ludobójstwa. Chociaz w samym wyroku nie uzyto pojecia „ludobójstwa”, opisywal on dosc dokladnie to, co w istocie bylo ta zbrodnia. Lemkin pisal pozniej: „Dowody dostarczone w procesie norymberskim daly wielkie wsparcie dla idei ludobójstwa”⁹.

W 1946 r. spolecznosc międzynarodowa, dokonujac w trakcie procesu norymberskiego rozrachunku z prawem obowiazujacym w czasie wojny, jednoznacznie potepila takie rozumienie prawa stanowionego pozytywnego (pozytywistycznego), ktore dopuszczalo i usprawiedliwialo popelnianie zbrodni w imie oblednych ideologii. Uwzględniono natomiast w orzekaniu ponadczasowa moc prawa naturalnego i wynikajacych z tego prawa aksjomatow. Oskarżyciele w procesie norymberskim wielokrotnie powolywali sie na ludobójstwo, uznajac je jednak za kwalifikowana forme zbrodni przeciw ludzkości¹⁰. Dostrzezone zostaly rowniez poglady (*nomen omen*) Niemca, profesora prawa Gustawa Radbrucha, ktorego zdaniem – w przypadku, gdy sprzeczność staje sie nie do zniesienia – prawo pozytywne musi ustapic przed sprawiedlioscia.

Jedynie w kontekście tych dwuch obszarow – prawa naturalnego (*ius naturale*) i prawa narodow (*ius gentium*) – dajacych podstawy i egzegeze uniwersalnych wartosci, jakimi sa prawda i sprawiedliosc, mozna i nalezy we wlasciwych proporcjach rozumiec skale, charakter i znaczenie zbrodni dokonanych na Wolyniu.

4. Karno-prawna ocena Zbrodni Wołyńskiej

Prokuratorzy Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu dokonuja prawno-karnej oceny czynow popelnionych na Wolyniu. Przyjmujac kwalifikacje prawną tych wydarzen siegajac, jak juz wspomniano, do prawa międzynarodowego, czyli do Konwencji

⁹ Cyt. za: K. Wierczyńska, *Pojęcie ludobójstwa w kontekście orzecznictwa międzynarodowych trybunaliów karnych ad hoc*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2010, s. 20.

¹⁰ Tamże, s. 27.

w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, której Polska jest stroną, oraz do prawa polskiego – art. 118 k.k. W praktyce, prokuratorzy Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu posiłkują się – uzupełniając kwalifikację prawną czynu – przepisem art. 3 ustawy o IPN, w którym doprecyzowano, że „Zbrodniami przeciwko ludzkości są w szczególności zbrodnie ludobójstwa w rozumieniu Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, przyjętej w dniu 9 grudnia 1948 r. (Dz. U. z 1952 r., poz. 9, 10 i 213 oraz z 1998 r. poz. 177), a także inne poważne prześladowanie z powodu przynależności osób prześladowanych do określonej grupy narodowościowej, politycznej, społecznej, rasowej lub religijnej, jeżeli były dokonywane przez funkcjonariuszy publicznych albo przez nich inspirowane lub tolerowane”¹¹. Śledztwa w sprawach zbrodni wołyńskich mają niezwykle skomplikowany charakter, ponieważ zarówno ofiar, jak i sprawców zbrodni było bardzo wielu. Okoliczność ta wymaga dokonania precyzyjnej oceny przez prokuratora poszczególnych zdarzeń mordów i innych zbrodni, wszechstronnie zarówno co do istoty zbrodni, zamiaru sprawców, jak i jej form stadialnych, zjawiskowych oraz skutków. Dokonując oceny prawnokarnej czynu nie można zapominać o masowym charakterze zbrodniczego i nieludzkiego zjawiska, jakie miało miejsce na Wołyniu. Masowy charakter dokonywanych zbrodni ludobójstwa determinuje konieczność indywidualizowania winy sprawców, co do tych którzy wydawali polecenia i rozkazy, a także innych uczestników – sprawców w aspekcie przygotowania, kierowania akcją eksterminacyjną i jej bezpośredniego wykonywania.

Na podstawie zakresu art. 118 k.k. chroniona jest najważniejsza i uniwersalna wartość człowieka, jaką jest życie oraz zdrowie ludzi. Zbrodnia określona tym przepisem może być popełniona w zamiarze bezpośrednim oraz kierunkowym [§ 1 – w celu wyniszczenia (...), § 2 – w celu określonym (...)]. W zależności od sposobu (formy, metody, taktyki) działania sprawców, wyróżnia się dwie formy ludo-

¹¹ Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 września 2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Dz. U. poz. 1575.

bójstwa określone w paragrafie 1 i 2, zaś cel jest w istocie taki sam, jaki chce osiągnąć sprawca. Działania sprawcy(ów) – czynności sprawcze – skierowane są wobec ludzi wchodzących w skład grupy narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej czy grupy o określonym światopoglądzie. Zbrodnia z art. 118 § 1 k.k. jest typem kwalifikowanym – „dopuszcza się zabójstwa albo powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu”, ponieważ w działaniu sprawcy(ów) inna jest motywacja niż określona przepisami art. 148 k.k. (zabójstwo) czy art. 156 k.k. (ciężkie uszkodzenie ciała). Paragraf 3 penalizuje formę stadialną tej zbrodni – przygotowanie zbrodni ludobójstwa. Przygotowanie może polegać na planowaniu zbrodni, gromadzeniu informacji i środków do jej popełnienia, podejmowania czynności spiskowych czy strategiczno-politycznych. Sygnalnie należy wspomnieć, że art. 119 k.k. typizuje również przestępstwo zbrodni, ale zbrodni przeciwko ludzkości, które to bezprawne zachowanie mieści się w lżejszym aspekcie działania niż zbrodnia ludobójstwa, chociaż łączy się celem działania sprawcy(ów) wobec grupy osób o określonych przymiotach.

Można w tym miejscu podjąć próbę refleksji, czy działania sprawców w aspekcie Zbrodni Wołyńskiej było realizowaniem celu zamierzonego, a określonego w przepisie, tj. zabójstw Polaków, eksterminacji ludności polskiej, czy też cel ten był bardziej daleko idący w postaci uzyskania terenów poprzednio zamieszkiwanych przez ludność polską jako terenów czystych etnicznie. Należałoby się skłaniać do tego, iż w tym konkretnym studium zbrodni, celem sprawców poprzez swoje zbrodnicze zachowanie było osiągnięcie jeszcze dodatkowego celu społeczno-polityczno-narodowego.

5. Perspektywa śledztw w sprawach Zbrodni na Wołyniu

Perspektywa śledztw w sprawie zbrodni ludobójstwa na Wołyniu jest trudna do zdefiniowania. Prowadzonych było i jest kilkadziesiąt śledztw dotyczących zbrodni popełnionych przez ukraińskich nacjonalistów na Wołyniu. Podczas ich prowadzenia przesłuchano setki osób pokrzywdzonych, zgromadzono obszerny materiał dowodowo-archiwalny, poczyniono również w toku tych postępowań istotne ustalenia, co do całokształtu wydarzeń na Wołyniu, w tym roli i zakresu

odpowiedzialności osób winnych tej zbrodni. Fakt stanowiska Państwa Polskiego w aspekcie prowadzonych w tym obszarze śledztw w sprawie zbrodni na terenie byłego województwa wołyńskiego II Rzeczypospolitej Polskiej znalazł swoje odzwierciedlenie w podjętej uchwale sejmowej, gdzie Sejm RP wskazał, że zbrodnia ta jest zbrodnią ludobójstwa¹². W uchwale polskiego Sejmu napisano: „W lipcu 2016 roku przypada 73. rocznica apogeum zbrodni, której dokonały na ludności cywilnej Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej Polskiej działające na tamtych terenach oddziały Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów (OUN), Ukraińskiej Powstańczej Armii (UPA), a także dywizja SS Galizien oraz inne ukraińskie formacje współpracujące z Niemcami. W wyniku popełnionego w latach 1943-1945 ludobójstwa zamordowanych zostało ponad sto tysięcy obywateli II Rzeczypospolitej Polskiej, głównie chłopów. Ich dokładna liczba do dziś nie jest znana, a wielu z nich wciąż nie doczekało się godnego pochówku i upamiętnienia. Wśród zamordowanych obok Polaków byli także Żydzi, Ormianie, Czesi, przedstawiciele innych mniejszości narodowych, a także Ukraińcy, którzy stanęli po stronie ofiar (...)”, i dalej: „Ofiary zbrodni popełnionych w latach 40. przez ukraińskich nacjonalistów do tej pory nie zostały w sposób należyty upamiętnione, a masowe mordy nie zostały nazwane zgodnie z prawdą historyczną ludobójstwem”¹³.

Podsumowując, można i należy stwierdzić, że koncepcja prawna zbrodni ludobójstwa głęboko wrasta w polską myśl prawniczą. Obowiązujące przepisy prawa jednoznacznie wskazują, że zbrodnie popełnione na Wołyniu w latach 1943-1945 były zbrodniami ludobójstwa. Dyskutując o wydarzeniach na Wołyniu trzeba stale pamiętać o tym, że dla obydwu Narodów – polskiego i ukraińskiego – są to kwestie bardzo trudne i bolesne. Nie można jednak relatywizować

¹² Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 lipca 2016 r. *w sprawie oddania hołdu ofiarom ludobójstwa dokonanego przez nacjonalistów ukraińskich na obywatelach II Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1943-1945*, M.P., poz. 726.

¹³ Tamże.

prawdy. Zło należy ukarać bez względu na narodowość sprawców czy ofiar i to bez wyjątku, czy byli to obywatele polscy narodowości polskiej, czy też dotyczyło to obywateli polskich narodowości ukraińskiej. Prawda musi być wartością uniwersalną i pozostaje zawsze obiektywną.

Bibliografia

Źródła prawa

Konwencja o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych dnia 26 listopada 1968 r., Dz. U. z 1970 r. Nr 26, poz. 208 z późn. zm.

Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 września 2016 r. *w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu*, Dz. U. poz. 1575.

Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 lipca 2016 r. *w sprawie oddania hołdu ofiarom ludobójstwa dokonanego przez nacjonalistów ukraińskich na obywatelach II Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1943-1945*, M.P., poz. 726.

Ustawa z dnia 18 lipca 1950 r. *o przystąpieniu Rzeczypospolitej Polskiej do konwencji z dnia 9 grudnia 1948 r. o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa*, Dz. U. Nr 36, poz. 325.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny*, Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.

Literatura

Bednarek, Jerzy, Diana Boyko, Wanda Chudzik et al. 2012. *Poland and Ukraine in the 1930s and 1940s. Documents from the Archives of the Secret Services*. Łódź–Warsaw–Kiev: Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddział.

Flemming, Marian, i Janina Wojciechowska. 1999. *Zbrodnie wojenne. Przestępstwa przeciwko pokojowi, państwu i obronności. Rozdział XVI, XVII, XVII Kodeksu karnego. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.

Wielgus, Stanisław. 1996. *Polska średniowieczna doktryna ius Pentium*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.

Wielgus, Stanisław. 1996. „Teoria ius gentium w średniowiecznej Polsce. Geneza, historia, twórcy, oryginalność, główne problemy.” *Człowiek w Kulturze* 8:23-58.

Wierczyńska, Karolina. 2010. *Pojęcie ludobójstwa w kontekście orzecznictwa międzynarodowych trybunałów karnych ad hoc*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Zbrodnia Wołyńska – historia, pamięć, prawo

Streszczenie

Zbrodnia Wołyńska stanowiła jedną z najbardziej nieludzkich zbrodni popełnionych w XX w. w okresie II Wojny Światowej, skierowaną wobec ludności cywilnej – wobec Polaków. Czas trwania Zbrodni Wołyńskiej to lata 1943-1945. Sprawcami tej zbrodni byli: Organizacja Nacjonalistów Ukraińskich (OUN) oraz jej zbrojne ramię Ukraińska Armia Powstańcza (UPA). Pojęcie ludobójstwa zostało wprowadzone do polskiego prawa wewnętrznego w art. 118 § 1 kodeksu karnego z 1997 r. Zbrodnia Wołyńska posiada wszystkie cechy ludobójstwa wskazane w Konwencji Organizacji Narodów Zjednoczonych *w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa* z 1948 r.

Słowa kluczowe: ludobójstwo, Zbrodnia Wołyńska, odpowiedzialność karna

Volhynia Massacre – History, Memory, Law

Summary

The Volhynia Massacre was one of the most inhumane crimes committed in the twentieth century, during the Second World War, and directed against civilians – against Poles. The time frame of Volhynia Massacre was 1943-1945. The perpetrators of the massacre were the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN) and its military wing, called the Ukrainian Insurgent Army (UPA). Article 118 § 1 of the Polish Penal Code of 1997 introduced the notion of genocide into Polish domestic law. The Volhynian massacres have all the traits of genocide listed in the 1948 UN Convention *on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*.

Translated by Agnieszka Romanko

Key words: genocide, Volhynia Massacre, criminal responsibility

Information about Author: DARIUSZ GABREL, Ph.D., prosecutor, The Institute of National Remembrance – Commission of the Prosecution of Crimes against the Polish Nation, Warsaw, ul. Gen. A. Kosińskiego 3, 05-825 Grodzisk Mazowiecki, Poland, e-mail: adres.taty@gmail.com